

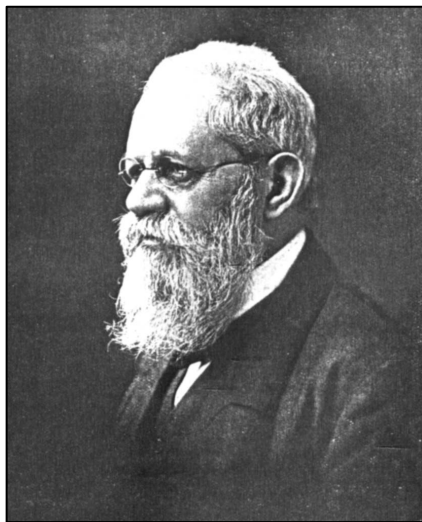
ARTUR GOROVEI CĂTRE M. GASTER: „VĂ ROG SĂ-MI DAȚI ȘI DV. O SCURTĂ AUTOBIOGRAFIE...”

Virgiliu FLOREA*

Era o invitație pe care Artur Gorovei o adresa, prin 1929, nu numai lui M. Gaster, ci tuturor „colaboratorilor distinși”¹ ai revistei „Șezătoarea”, ale căror autobiografii urmau să fie publicate în volumul XXVI al revistei, care însă n-a mai apărut.

Nu cunoaștem câți dintre „colaboratorii distinși” ai revistei vor fi dat curs invitației adresate de Artur Gorovei și nici ce se va fi întâmplat cu autobiografiile pe care aceștia i le vor fi trimis. Putem însă presupune că ele au fost utilizate de Artur Gorovei în elaborarea, mai târziu, a suitei de evocări din *Învățători folcloriști* (1940), bine știut fiind faptul că „în cele 25 de volume [ale revistei], câte au apărut, învățătorii ocupă primul loc”².

Cât privește autobiografia lui M. Gaster, ea a fost utilizată tot de către Artur Gorovei, în urma invitației stăruitoare pe care i-o adresa Ion Mușlea³, directorul Arhivei de Folclor a Academiei

* Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca – România.

¹ Cf. Virgiliu Florea, *Artur Gorovei către Moses Gaster*, în „Anuarul de folclor”, II (1981), p. 296: scrisoare din 29 septembrie 1929 și, respectiv, Idem, *Artur Gorovei*, în vol. *Scriitori români în arhiva M. Gaster de la Londra*, II, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2007, p. 98.

² Artur Gorovei, *Învățători folcloriști*, în Idem, *Literatură populară*. Culegeri și studii. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indici de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, 1976, p. 197.

³ Cf. *Scrisori către Artur Gorovei*. Ediție îngrijită și introducere de Maria Luiza Ungureanu, [București], Editura Minerva, 1970, p. 295, scrisoare nr. 26, din 11 mai 1940.

Române, cu sediul la Cluj, de a publica, în „Anuarul” acesteia, articolul său despre M. Gaster, scris – o mărturisirea Gorovei – „pe baza unor note biografice trimise nouă de el însuși, acum mulți ani”⁴. Cu ocazia publicării acestui articol, Artur Gorovei reproducea și cele 12 scrisori pe care le primise, între 1893 și 1937, de la marele învățat⁵.

Trimisă de M. Gaster ca anexă la o scrisoare din 30 octombrie 1929, autobiografia sa se păstrează, în copie dactilografiată, tot în marea arhivă, de peste 200.000 de documente, pe care a lăsat-o, astăzi parte constitutivă a Colecțiilor speciale ale Bibliotecii de la University College din Londra. O reproducem integral, cu foarte puține adăugiri și îndreptări, în cele ce urmează, pentru motivul că ea reprezintă, pe cât cunoaștem, cea de-a doua autobiografie, ca întindere, a lui M. Gaster, după aceea conținută în amintirile sale englezești, și ele rămase, multă vreme, în manuscris⁶. Dar o reproducem și pentru faptul că ea constituie încă o dovadă a relațiilor de prietenie și colaborare⁷ dintre M. Gaster,

⁴ Artur Gorovei, *M. Gaster și folclorul românesc*, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, VII (1945), p. 1.

⁵ *Ibidem*. Pe lângă cele 12 scrisori ale lui M. Gaster publicate aici (p. 7-11), reproduse și în edițiile semnate de Maria Luiza Ungureanu (p. 101-108) și, respectiv, de Iordan Datcu (p. 226-232), noi am descoperit la Londra, în arhiva rămasă de la marele învățat, încă o scurtă scrisoare a acestuia, din 1937 foarte probabil, către Artur Gorovei, căruia îi mulțumea – presupunem – pentru trimiterea biografiei lui Nicu Gane, pe care i-o solicitase printr-o scrisoare din 9 noiembrie a aceluiași an. Dar iată și textul, inedit până acum, al acestei scurte scrisori de mulțumire a lui M. Gaster: „*Stimate Dle Gorovei*, Mulțumirile mele cele mai călduroase. [Să] trăiești [și] să muncești mulți ani cu dor, cu spor și cu mângăiere sufletească. Cu toată prietenia, [M. Gaster].”

⁶ Au fost publicate, mai întâi, în original: M. Gaster, *Memoirs*. Edited and collated by Bertha Gaster [fiică a învățatului], London, Printed privately, 1990, apoi, parțial, și în limba română: M. Gaster, *Memorii*. [Fragmente]. *Correspondență*. Ediție întocmită și adnotată de Victor Eskenasy, București, Editura Hasefer, 1998. Cf. și Virgiliu Florea, *M. Gaster și amintirile sale inedite* și, respectiv, M. Gaster, *Autobiografie*, în „Adevărul literar și artistic”, IV (1993), nr. 157, p. 7; nr. 158, p. 9; nr. 163, p. 11. Text stabilit, traducere din engleză și note de V. F.

⁷ De-a lungul timpului, Artur Gorovei i-a publicat lui M. Gaster, în „Șezătoarea”, trei materiale folclorice: *Istoria nebunului Pavel* (an. II, vol. II, 1893, nr. 5-6, p. 117-121), despre care Gaster spunea că reprezintă snoava „cea mai veche de care am dat până acum în literatura veche”; un grupaj de descântece (an. XXXV, vol. XXIII, 1927, nr. 1-2, p. 1-4), precum și un text din *Povestea poamelor* (an. XXXVIII, vol. XXV, 1929, p. 113-116), pentru care cf. și Petru Ursache, „Șezătoarea” în contextul folcloristicii, București, Editura Minerva, 1972, p. 264, 310 și 315. În plus, Gaster i-a trimis informații și aprecieri asupra volumului *Descântecele românilor* (1931), cu atât mai prețioase, cu cât „acestea au fost singurele aprecieri ce mi s-au făcut de către învățații noștri despre *Descântece*”, scria Gorovei în articolul *M. Gaster și folclorul românesc*, ediția Iordan Datcu, p. 225, precum și informații în legătură cu obiceiul încondeierii ouălor, necunoscut în țările din Apusul Europei.

unul dintre cei mai mari învățați ai timpului său, și Artur Gorovei, reputat folclorist și scriitor, merituosul director al revistei „Șezătoarea”, cea dintâi revistă românească de folclor.

[Londra, 30. X. 1929]

[Stimate Dle Gorovei,]

Îmi vine f.[oarte] greu să-ți împlinesc dorința de a-ți trimete o biografie cât de scurtă și o bibliografie cât de restrânsă. Eu am avut, până la un punct, o viață zbuciumată. Născut la București [în] 1856, mi-am isprăvit școala la „Matei Basarab”, unde mi-am luat bacalaureatul, mi se pare la 1873. Am plecat [apoi] în străinătate. Ceea ce am învățat și lucrat acolo n-are nici un interes pentru cititorii „Șezătoarei”. Voi vorbi numai de cele ce privesc lucrările mele pe tărâmurile limbei și literaturii române. La Universitatea din Breslau am început deja să lucrez pentru lit.[eratura] rom.[ână] și am încercat să alcătuiesc un dicționar germano-român. M-am ajutat de dicționarul francez al lui Pontbriant. Teza mea de doctorat a fost asupra literei „C guturală” în limba română, în care am încercat, pentru prima oară, a mă folosi de vechile documente române și am urmărit schimbările suferite de această literă în limba română, în cuvintele introduse din limba latină și [din] celelalte limbi străine. A fost întâia lucrare de acest fel și a fost publicată în „Zeitschrift für romanische Philologie” a lui Gröber. Acolo am publicat și o traducere a povestii poamelor din Anton Pann, precum și traducerea „Trepetnicului” în limba germană.

Întors în țară în 1882 [de fapt, în 1880 – n. edit. V. Fl.], am început să lucrez la „Literatura populară” și la „Chrestomatie”. Aceste două cărți, atunci prezentate Academiei pentru premiu, au fost luate în răs și batjocură. Pe când am fost încă student, am publicat câteva articole în „Columna lui Traian” a lui Hasdeu, mai ales în legătură cu niște basme a[le] lui Ispirescu, cu care m-am împrietenit apoi și pe care l-am îndemnat să publice noua [sa] colecție de basme. Am tradus

cartea de rugăciuni evreiască în românește și am scris, pentru școlile evreiești, „Istoria biblică”, care a fost retipărită de multe ori.

Pe când mă îndeletniceam cu lucrările mai mari, am contribuit, cu diferite articole, la cele nouă volume ale „Anuarului pentru israeliți”, editat de Dl Schwartzfeld. În cea mai mare parte, aceste articole au fost de literatură comparată. Mai ales în legătură cu lit.[eratura] populară română. Apoi, am publicat cele două prelegeri ținute la Ateneul Român, una despre „Origina alfabetului”, cealaltă „Apocrifele în liter.[atura] rom.[ână]”.

Împreună cu Gr. Tocilescu, am lucrat la „Revista pentru istoria și arheologia română” [de fapt, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” – n. edit. V. Fl.]. Acolo am publicat o samă de articole, acele[a] despre stratificarea elementului latin în limba română, apoi „Viața Sf. Alexie” și [„Viața Sf. Eustachie Plachida”] și [„Viața Sf. Macarie Râmleanul”], atât din manuscr.[isele] vechi, cât și din altele mai noi, tot cu arătarea paralelelor din alte literaturi, așa „Povestea lui Adam”, o colecție de cântece de stea, cu toate paralele[le] în literatura rom.[ână], și unde am arătat legătura cea strânsă între cântecile de stea din manuscr.[isele] cele vechi și colecția lui Anton Pann. Am atras, deci, pentru prima dată atenția asupra modului cum lucra Anton Pann, care adesea nu făcea altceva decât să publice texte mai vechi, modernizate de dânsul. Tot acolo a apărut un text vechi al „Alexandriei”, care se deosebește f.[oarte] mult de celalt text, bine cunoscut. În aceeași revistă, am publicat și alte lucrări mai mărunte; am mai luat parte la „Literatorul” [de fapt, „Revista literară” la acea vreme – n. edit. V. Fl.], unde am publicat, pentru prima oară, extrase din călătoria lui Golescu, până atunci aproape necunoscută, legende din manuscr.[isele] vechi, cum este aceea a arhanghelului Mihail care a slujit pe igumen 40 de ani, și o altă legendă, a Sf. Nicolae, totdeauna însoțite de paralele din liter.[atura] universală.

Împreună cu Dl Pettelmann [de fapt, Julius Bettelheim – n. edit. V. Fl.], am scos revista germană „Romänische Revue” [de fapt, „Bukarester Salon” – n. edit. V. Fl.], în care, între altele, am publicat o traducere nemțească a unei povești a lui [Delavrancea]. Asemenea, am ajutat pe tânărul Stăncescu la publicarea primei broșuri de basme culese de dânsul, scriindu-i o prefață. Am și ajutat

pe vechiul dascăl Popper la traducerea în românește, din limba evreiască, a „Pildelor din bătrâni”, adăugând și o introducere. Nu-mi pot aduce aminte de alte mici publicațiuni, apărute în diferite jurnale și reviste din țară. Dar nu pot să uit pe „Contimporanul”, unde am publicat pe cel mai vechi basm românesc, „Pavel cel nebun” [apărut, cum am arătat, în „Șezătoarea”, ceea ce Gaster nu-și mai aducea bine aminte – n. edit. V. Fl.], dintr-un manuscr.[is] din sec. XVIII. Apoi, în „Bukarester Tageblatt”, ca o contribuție la istoria culturii, am publicat o foaie de zestre boierească, în care se arată bogăția lucrurilor date miresei din partea părinților.

...Am plecat apoi în surghiun. Și, între altele multe scrise în diferite limbi, tot mai am lucrat în literatura românească, am dat dări de seamă cât mai complete asupra mișcării literare din țară, mai ales [în] ce privește literatura populară. În „Byzantinische Zeitschrift”, am publicat „Luarea Troianei”, în traducere nemțească, din manuscr.[isul] „Hronograf”, în posesia mea. Apoi, în „Archiva” lui Ascoli, textul românesc, cu traducerea italiană și note paralele, a „Physiologului” și, tot acolo, traducerea [„Evangheliei] lui Matei”, cu introducere, din faimosul manuscris din British Museum, asupra căruia voi reveni mai încolo. Aci, mai întâi, am isprăvit „Christomatia”, în două volume, care, slavă Domnului, și-au găsit drumul în lumea mare. Am publicat, în „Proceedings” [ale] Soc.[ietății] de Archeologie Biblică, „Apocalipsul lui Avram”, în românește și englezește.

Înainte de a vorbi de cărți mai întinse, privitor la literatura rom.[ână], trebuie să pomenesc publicarea „Evanghelionul[ui]” din manus.[crisul] din British Museum, împreună cu „Praxiul”, dintr-un manus.[cris] al meu, f.[oarte] prețios din punct de vedere al textelor române ale Evangheliei. Este singurul manus.[cris] care conține variante de traduceri și se vede că este lucrarea unui învățat. De această ediție se leagă o poveste. Manuscrisul, care a fost gata de tipar, mi-a fost cerut de răposatul Take Ionescu, cu ocazia unei vizite la Londra. El mă însărcinase cu un studiu asupra școlilor englezești, care s-a publicat, apoi, de Ministerul Cultelor și care cred că a avut și [o] înrăurire asupra programului școlar alcătuit de dânsul. El mi-a făgăduit, în același timp, că Evanghelia se va tipări în Imprimeria Statului, la București, ceea ce s-a și întâmplat. Am mai pregătit icoanele care însoțeau acest text și care trebuiau adăugate

manuscrisului. Dar mi se pare că degeaba cineva va căuta această ediție, căci întreagă a dispărut. Numai două sau, poate, trei exemplare au scăpat, ca prin minune, pe câte știu eu. Unul îl are Academia Română și altul este la mine. Se poate că al treilea să se plimbe pe undeva! Nu este nevoie să vorbesc mult de acest text, despre care a vorbit, pe lung, Hăjdău, în „Cuvinte din bătrâni”, și care stă în așa strânsă legătură cu Evanghelia lui Coresi. Munca mea de un an și jumătate a fost, astfel, distrusă. Asta a fost toată răsplata ce am căpătat-o. Dar dauna pentru liter.[atura] rom.[ână] este mai mare. Acum mă întorc la celelalte lucrări ale mele.

Am publicat, în jurnalul Soc.[ietății] Asiatice, tot în românește și englezește, cu o introducere, „Povestea Savilei”, dintr-un manus.[cris] din Sofia. Apoi, „Archir și Anadan”, dintr-un manus.[cris] al meu, asemenea „Visul lui Sehaci” și, în „Journal of Folklore”, un studiu amănunțit asupra „Avestiței, aripa satanei” și cântece despre Sf. Maria. Apoi, o carte publicată de Soc.[ietatea] Folklore, „Rumanian Legends, Beast and Birth” [de fapt, Rumanian Bird and Beasts Stories – n. edit. V. Fl.], în care am adunat mai tot ce se cunoaște, în legendă, despre animale și păsări. Apoi, altă colecție, numai de basme românești, frumos ilustrată, sub titlul „Rumanian Fairytales” [de fapt, Children’s Stories from Rumanian Legends and Fairy Tales – n. edit. V. Fl.]. Dar mai presus de toate stă „Istoria literaturii române” [în germană – n. edit. V. Fl.], alcătuită de mine după o muncă de 30 de ani, unde, pentru prima dată, am încercat o grupare sistematică a întregii liter.[aturi] rom.[âne], unde m-am folosit de aproape 400 de manus.[crise], neatinse, până atunci, de nimeni. Alții m-au urmat și au făcut cărți mari, au mai îmbrobodit faptele scrise de mine pe scurt, dar, pe cât am putut vedea, n-au adăugat mai nimic la cele pomenite de mine, doar ici-colea au mai menționat vreun manusc.[ris], care îmi rămase necunoscut. Să nu se uite că am făcut această lucrare departe de țară și de orice bibliotecă. Pregătesc acum o traducere rom.[ânească], se înțelege, îmbogățită cu tot ce s-a publicat de atunci încoace. Tot așa, pregătesc și o altă edițiune a „Literaturii populare”, la care am adaus, de la prima publicare, multe însemnări. Aș mai dori să pomenesc că, oriunde se întâmplă, în cercetările mele, să pot pomeni liter.[atura] rom.[ână], nu uit niciodată să o fac. Așa, de pildă, în cartea mea cea mare

„*Exempla of the Rabbis*”, la literatura comparată, pomenesc și liter.[atura] rom.[ână], fie tipar sau manuscris. Tot așa, în publicarea faimoasei cărți cunoscute sub titlul „*Secretum Secretorum*” a lui Aristotel, am atras atențiunea asupra lui Neagu Vodă și a lui Vasile Machedon, din „*Chronograf*”. Mai lucrez la niște legende vechi rom.[ânești], care stau în legătură cu minunile Maicei Domnului și cu alte legende medievale.

La Oxford, am ținut, acum câțiva ani, o prelegere despre „*Descântecel românești*” și am pregătit o carte asupra acestor descântece. Asta însă trebuie s-o las în voia Domnului. Munca și vârsta încep a mă doborî.

M-am mărginit aci, după dorința D-tale, numai la publicațiunile ce stau în legătură cu liter.[atura] rom.[ână]⁸. Totuși, mi se pare că mi-au scăpat câteva. Nădăjduiesc că cele așternute îți vor ajunge.

[M. Gaster]

⁸ Pentru mai exacta circumscriere a datelor sale biobibliografice, dar și pentru îndreptarea unor posibile inexactități (să nu uităm că, la data redactării acestei autobiografii, Gaster era complet lipsit de vedere și, în consecință, va fi dictat-o, foarte probabil, direct din memorie, de altfel proverbială), trimitem la următoarele surse bibliografice: Bruno Schindler, *List of Books and Papers of Dr. M. Gaster*, în *Occident and Orient. Gaster Anniversary Volume*, London, Taylor's Foreign Press, 1936, p. 21-36, republicată, sub titlul *List of Publications of Dr. M. Gaster*, în *Gaster Centenary Publication*, London, Percy Lund, Humphries & Co. Ltd., 1958, p. 23-40. Prima „listă” a lui Bruno Schindler a fost publicată de Ion Mușlea în „*Anuarul Arhivei de Folclor*”, VII (1945), p. 4-6, fiind reprodușă, apoi, și în vol. Artur Gorovei, *Literatură populară*, ed. cit., p. 222-225. O bibliografie selectivă, mai sistematică însă, a scrierilor lui M. Gaster a dat și I. C. Chițimia, în studiul *Contribuția lui M. Gaster în domeniul folclorului*, în Idem, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, Editura Academiei Române, 1968, p. 272-326. Cf. și M. Gaster, *Studii de folclor comparat*. Ediție îngrijită, prefață și note de Petre Florea, București, Editura Saeculum I. O., 2003, precum și volumele noastre: *M. Gaster în corespondență*, București, Editura Minerva, 1985; *Prieteni români ai lui M. Gaster. Cercul „Junimii” bucureștene*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997; *M. Gaster și Agnes Murgoci – avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2003; *Scriitori români în arhiva M. Gaster de la Londra*, 2 vol., aceeași editură, 2007; *Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice*, Cluj-Napoca, aceeași editură, 2008 și *Din istoria unei capodopere: „Chrestomatie română” de M. Gaster*, Cluj-Napoca, aceeași editură, 2010 (în colaborare cu Elena Cernea).

Abstract

In 1929, Artur Gorovei addressed an invitation to all „distinguished collaborators” of the magazine „Șezătoarea”, whose autobiographies were to be published in the 26th volume hereof, which though was not published. Moses Gaster was one of the very few collaborators who answered the invitation. The autobiography was used by Artur Gorovei when he was to publish the paper *M. Gaster și folclorul românesc* (in the Yearly Magazine „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, VII/1945). Sent by M. Gaster as an annex to a letter of 30 October 1929, his autobiography preserves, as a typed copy, in the large archive, of more than 200.000 documents, which he left nowadays as a constitutive part of the special Collections of the Library of College University in London. It was fully reproduced, with very few additions and corrections by the editor, as it was, as far as it is known, the second autobiography of Moses Gaster, in terms of size, but also for the fact that it is a proof of the friendship and collaboration relations between the two great intellectuals of the epoch.